

KONSTANTIN

PRESLAVSKY

UNIVERSITY

SHUMEN



ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ

“ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”

ФАКУЛТЕТ ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ

Катедра по история и теория на литературата

2020

СЛЕДИ НА БЪЛГАРСКА КУЛТУРА В ЧЕЛЕ ДИ БУЛГЕРИЯ

Калина Ненчева Белчева

специалност Българска филология, магистърска програма по семиотика на
културата
фак. № 1812131024

TRACES OF BULGARIAN CULTURE IN CELLE DI BULGARIA

Kalina Nencheva Belcheva

Bulgarian philology, master's program in Semiotics of Culture

Abstract: *The aim of the article is to shed light on unknown aspects of the Bulgarian historical and contemporary plot in Celle di Bulgaria – Italy, namely the settlement of the Alcek Bulgarians more than 1300 years ago there and the fate of their heirs in social and cultural aspect. How do people, who live in the heart of the Apennines today, carry in their blood, costumes and rituals, the culture, folklore, traditions and memory of their ancestors? Where in their Italian self-consciousness shines the spark of the Bulgarian? What monuments of oral and written, tangible and intangible heritage have they left? And which of these semiotic signs are especially important to us today? At what research level are the cultural relations between us and them, what are the prospects for the future in this regard? The article uses a rich excerpted scientific and media material and draws conclusions.*

Key words: *Celle di Bulgaria, media material, written, tangible and intangible heritage, semiotic signs*

Темата на настоящото изследване бе провокирано от интензивността на българо-италианските културни връзки в последните години. Те, както и намесата на медиите, позволиха да се заговори за иначе известни факти, свързани със следите на Кубратовите българи на Апенините. Разбира се, медиите са изкушени да вървят по ръба на куриозното, сензациозното. В немалко публикации и записи, посветени на темата за българите и Италия има и преувеличения, и дори неистини. Разказват се любопитни истории и се цитират антропологични анализи за родствения генезис на българския и италианския генотип, върви се по гребена на вълната на популярните истини. Но, факт е, и той е документиран не от вчера, че Алцековите българи стигат до Апенинския полуостров и се заселват там. А днес, в сърцето на Италия, в областта Кампания, област Салерно, има селища с внушителен брой жители, които са преки наследници на

някогашните българи. Едно от тях носи симптоматичното наименование Челе ди Булгерия. За неговия произход, както и за остатъците, следите от присъствието на Кубратовите българи тук, по тези места, ще стане въпрос по-нататък. За следите, наричаме ги *реликти*, на българското в областта Кампания в Италия.

Известно е, че реликтите са организми, остатъци или знаци, следи от предишни геологични епохи, съхранени в неизменен вид до днес. В преносен смисъл или когато се отнасят до материалната и нематериалната култура, те обозначават смисъла на останки от обичаи, материални следи (облекла, паметници, архитектура) и ритуали от битовата култура, пренесени във времето в неизменен или почти неизменен вид, или от едно място на друго. Формулировката на темата по този начин цели археологически подход към фолклорното и културно наследство на Алцековите българи в Челе ди Булгерия, установяване по индуктивен и дедуктивен път на тези фолклорни културно-антропологични следи и рефлексията им в медийната среда. На 8 юни 2016 бе издигнат паметник на Хан Алцек в центъра на селището Челе ди Булгерия. Бе издаден културен пътеводител, разказващ за следите на алцековите българи. Бяха снимани телевизионни репортажи, изписаха се множество текстове, които видяха бял свят в медиите на България и Италия. В този район има поне две български училища, в които децата изучават автохтонния език на предците си.

Опитваме се да обобщим множеството натрупали се вече научни и медийни публикации; извороведски проучвания, анализи, лични разговори и контакти с местни жители и изследователи. Целта е да се осветлят неизвестни страни от този сюжет: заселването на алцековите българи в исторически план, но и в диахрония, а именно какво се случва след това с тях и техните наследници? Как живеят днес по тези земи хората, които носят в кръвта, културата, фолклора, обичайно-правните и битови традиции и форми, в носиите и ритуалите си, спомена за своите предци? Къде в тяхното италианско самосъзнание проблясва искрата на българското? Какви паметници на устното и писмено, материално и нематериално наследство те са оставили? И кои от тези семиотични знаци са особено важни за нас днес? На какво равнище са поставени културно-изследователските връзки между нас и тях, какви са перспективите за в бъдеще в това отношение?

Известно е, че след нашествието на хазарите настъпва и залезът над Велика България. А върху плещите на Алцек, превърнал се по волята на съдбата в кан и господар на своето племе, пада тежката грижа да взема съдбоносни решения. Историята на Кан Алцек и българските корени в Челе ди Булгерия тръгва отдалеч. Известна е легендата, разказана от Теофан Изповедник, за снопа пръчки, които Кубрат накара да разчупят пред очите на синовете му, както и поуката за единството и силата на братската владетелска обич. Но какво всъщност се случва със синовете на Хана след това? Най-големият - Баян остава в земите на Велика България; Котраг потегля на север и основава Волжка България. Третият син, Аспарух тръгва на юг и основава Дунавска България. Кубер, също потеглил на юг, се заселва в земите на днешна Македония. А най-малкият син – Алцек, също както в народните приказки, рискува и

стига най-далеч. Затова и сведенията за него са оскъдни. Известно е, че поема с хората си към Апенините.

Историята разказва, че Алцек тръгва с почти петдесет хиляди души конница в Северната част на Апенините някъде около 667 година. Има дипломатически отношения с лангобардския крал Гримуалдо, който отпраща пришълците надалеч, на юг, към владенията на своя син Ромуалдо. Там българите се заселват, но на хана е отказана благородническа титла, равна на херцог, а само – гасталд, титла втора по ранг след местния владетел. Днес планината, в подножието на която се настанили българите се казва Булгерия. Те укрепяват няколкото заварени от тях стари римски крепости, създават своя администрация и заживяват необезпокоявани в региона. Ето какво пише франкският летописец Фредегар в „Gesta Dagoberti I regis francorum“: „В това време българският воевода на име Алцеко (Alzeco), който бе напуснал своя народ неизвестно по коя причина, мирно достигнал до Италия и отишъл с цялата си войска при крал Гримуалд, като му обещавал, че ще му служи и ще живее в неговото царство. Гримуалд, като го изпратил при сина си Ромуалд в Беневент, заповядал на последния да определи местоживелища на Алцеко с неговия народ. Ромуалд го приел благосклонно и им назначил разпръснати места за поселение, които дотогава били пусти, а именно: Serinum, Bovianum et Iserniam, и по други градове в своята територия, а самаго Алцеко, като изменил името на достойнството му, заповядал вместо вожд (воевода, *dux*) да се нарича *gastaldius*-управител.“¹ Българите охраняват южната граница на тези земи, изграждат селища, отглеждат коне и добитък. Случва се и да се притекат на помощ на Гримуалд в битката му с аварите. За което краят награждава Алцек с меч, ризница и сребърен шлем, дава му титла барон и утроява земите му, в резултат на което се раждат селищата Сепино, Бояно и Изерния.² Мащабното проучване по темата за Алцек и българите в Италия е дело на д-р Винченцо Д'Амико през 1942 година. Ето какво казва той: „В асимилаторския водовъртеж те (българите) се отплащат с многообразното ново въздигнато достойнство, с отдаването на нова девствена и дива кръв, на физическия динамизъм и бойния дух, които те преливат в благородните но изтощени артерии и вени на западния унил италиец от ранното средновековие, като по този начин съживиха старата добродетел на римската универсалност“.³ В Средновековието феодалните владения в района на Кампания се наричат *булгарии*, а феодалите – *булгаро*. През 685 г. Алцек се жени за кралската дъщеря Изуалда. А скоро след това умира в битка с арабите. Осигурил бъдеще на народа си, спечелил почитта на приятели и врагове, кан Алцек се превръща в ярък образ, възплътил в себе си българската сила, неукротим дух и благородство.

¹ Цит. по: Петков, Пл. Българите. 30 000 км в търсене на прародината. София: Труд, ел. книга: 2007 <https://books.google.bg/books>.

² Виж още публикации на Доц. Николай Василев и на д-р Ивелин Савов: Скритата имперска история на българите. <http://www.bulgarnation.com/html>.

³ Д'Амико, В. Българите, живеещи в Италия през късното средновековие. 1942 – В: http://www.bulgari-istoria-2010.com/booksBG/V_D_AMICO_BG_V_It.pdf

И още: VINCENZO D'AMICO I BULGARI STANZIATI NELLE TERRE D'ITALIA NELL'ALTO MEDIO EVO - В:

https://www.academia.edu/8735706/VINCENZO_DAMICO_I_BULGARI_STANZIATI_NELLE_TERRE_DI_TALIA_NELLALTO_MEDIO_EVO



Celle di Bulgheria

На 400 км южно от Рим с 1827 жители, в провинция Салерно в Кампания се намира градчето Челе ди Булгерия (в превод „българските килии“). Килиите в думата “celle” идват от гръцките монаси, които са посрещнати там от български воители. Планината, под която е разположено градчето, се нарича „България“. Въпреки че са подложени на инфилтрации и влияние на разнородни култури, българите в Италия успяват да запазят своя бит. Д-р Д’Амико споделя, че в средата на XX век в Италия българският етнос наброява над 3 милиона души, разпределени в над 700 селища. Символ на българското наследство на Апенините е откритият на 8 юни 2016 година триметров паметник на кан Алцек.

Челе ди Булгерия е малка община, чиято история се характеризира с две релевантни събития: заселването на българите и на монасите. Българите са обитавали тази земя, достигайки склоновете на връх Булгерия и основават там села. Монасите идват от България и Гърция и основават ценоби и килии, около които възникват първите обитавани центрове. Вероятно в едно от селата по склоновете на Монте Булгерия се е родило седалището на лаура (места за молитва) с килии; Ядрото, създадено около тези места, се нарича клетки. В крайна сметка се получава името Celle di Bulgheria. От 1811 до 1860 г. градът е част от окръг Тореорсаджа, принадлежащ на окръг Вало на Кралството на двете сицилии. От 1860 до 1927 г., по време на Кралство Италия, той е част от мандата на Torre Orsaia, принадлежащ към областта Vallo della Lucania. Celle di Bulgheria притежава характерния исторически център с многобройните каменни портали, Palazzo De Luca, църквата на Мадона дела Неве с много характерен олтар от 1700 г., изработен от мрамор от живи цветове (бял, червен, оранжев, синьо и тъмно зелено). Апсидата е с полукуполни и многоъгълни стени, всички украсени с мазилки и фризове в неокласически стил. В Подерия, махала Челе ди Булгерия, предаността към Санта София е много силна,

на нея е посветено оброчното светилище, разположено по склоновете на връх Булгерия. Монте Булгерия е варовиков масив, чийто най-висок връх достига 1225 метра. Там се намира пещерата, която населението познава като "Grotta della Madonna", така наречена по две причини: първата, защото в легенда се казва, че Богородица е живяла там, втората, защото скулптор е създал образа на Мадоната, получен от сталагмит.

Интересна находка, която бележи реликтите от времената на Алцековите българи тук е некрополът на Кампокиаро край с. Вичене и гр. Бояно. В двете места, Морион и Вичен, на малко по-малко от 1 км един от друг, разположени в равнината Божано-Сепино, точно на ръба на пътеката на овцете Пескасероли-Кандела са разкопани два некропола. Досега разкритите гробници са 350; те са ориентирани запад-изток и имат прости ями без капак; тялото винаги има глава на запад. Погребенията принадлежат на мъже, жени и деца; процент, около 10%, се състои от ездачи, погребани с конете си. Екипите на повечето погребения по същество са съставени от лични предмети, докато съдовете са доста редки: малки по размер (брошки, буркани без дръжки) обикновено доста груби, моделирани на ръка; понякога има стъклен бокал. В женските гробници най-честите орнаменти са обеци от благороден метал (злато, сребро), колиета от стъкло и кехлибар, понякога костни гребени. Железният нож също е женствен. Сред мъжките гробници тези с коне са най-богати: най-общо има коланът с неговите функционални и декоративни елементи: катарамии, бронзови или желязо висулки от желязо. Най-разпространеното оръжие е скрамасакът, тоест дългият меч с единична наклонена черта, но има и копче за копия, стрелките, кинжалите и ножовете. Има и щитове в оцелелите му елементи (умбо и колан), а понякога и някои строго лични предмети като пръстени или гривни. Конете носят сбруя, в комплект с ухапвания, юзда (украсени с бронз, сребро, костни шипове), стремена, катарамии и различни пръстени. При погребенията на бебета има същите предмети като възрастните; техният особен обект е стъклена висулка, получена с дъното на чаша с чаши. Ритуалът за погребване на коня в гроба на ездача му е бил известен преди това в райони на Централна Източна Европа и Централна Азия. Погребението е контекстуално, тоест конят е свален при смъртта на своя господар и едновременно погребан в ямата; този ритуал е типично азиатски, свързан с културата на степните ездачи, в контекст, в който животното има съществена роля в социалната (както и икономическата и военната) реалност. Тези и други наблюдения върху наличието на някои предмети от азиатски тип (скоби и обеци, някои видове катарамии) подсказват многоетнически и мултикултурен контекст: спонтанно се говори за пасажа на Паоло Диаконо в неговия *Historia Langobardorum*, който разказва, че Алцеко, Херцог на българите, през 668 г. напуска земите си и с народа си заминал за Италия. В Павия той се представя на херцога Лонгобардо Гримоалдо, като иска земи, в които да се засели спокойно с хората си. Гримоалдо го изпраща в Беневенто, където синът му Ромуалдо е херцог, който посреща българите и им предоставя тогава необитаемите земи на Сепино, Бояно и Изерния и нарежда на Алцтеко да бъде повикан от този момент със заглавието на гащалдо.

Бруно Дженито от Катедрата за азиатски изследвания в Институт на Източния университет в Неапол твърди, че досега в средновековните археологически проучвания е отделено много малко пространство на онези проблеми, свързани с древните номади от централна Азия. Проучвания и изследвания, отнасящи се за 5 и 10 век винаги са обект на научен интерес, но рядко са се изучавали задълбочено специфичните аспекти на културните отношения с варварско-номадската Азия. Някои културни черти, приписвани по някакъв начин на номадската Азия, вече са идентифицирани в миналото в централна-северна и южна Италия, но въпреки това много малко от отношенията между полуострова и онова голямо миграционно движение, от което древните номади от Азия са неразделна част, никога не е археологически подчертавано преди откриването на некропола Вичен (Кампокиаро, Молизе). Некрополът всъщност представлява културен уникум, в същото време азиатски и номадски, характеризиращ се с наличието на множество гробници с коне, които се отнасят до подобни форми на погребения, открити сред номадските народи от евразийските степи. Важното, което Дженито подчертава в речта си пред Първия Национален конгрес по средновековна археология, е особеността на археологическото откритие на Вичен, което досега няма отговор в Европа и Южна Италия. Отвъд всяка хипотеза за етническо-културно приписване на тези погребални останки, се прави равносметка на историко-културното местоположение на откриването на Вичен.

Съвременното погребение в една и съща гробница на човек и кон е пример за погребален ритуал с дълга и сложна историческа традиция зад него, която датира от културата на номадските рицари от евразийските степи. Този тип погребение край Винчен е първото документирано в Южна Европа, защото обикновено такива открития има в Централна Азия и Централна-Източна Европа. То представлява най-значимият аспект на Виченския некропол и в рамките на европейската археологическа документация наистина представлява значително изключение. Този погребален ритуал и етническият културен фон, който стои в основата му, изискват усилие за историческо-археологическо задълбочаване, за да се направи уточнение върху подобни ритуали, открити в онези далечни райони, за да се разбере как и защо е достигнал именно този ритуал до Молизе през седми век. От друга страна, на базата на археологически и архео-зоологични анализи, Бруно Дженито твърди, че тези гробници несъмнено представляват контекстуални погребения на човек и неговия кон, единни във времето и пространството. Това той подчертава, имайки предвид изключително типологичното разнообразие от многобройните ями с коне или части от тях (със или без оборудване), открити в Западна Европа от Скандинавия до Германия и с данни от Меровингите до Отонската епоха (5-11 век сл. Хр.). Трябва също да се помни, настоява ученият, че в научната литература има недоразумения и несигурности в самото определение на „гробница с кон”, въз основа на описанието на разкопките, наличие на вторични гробници със скелети на кон и куче, външни към гробницата основи, в които се отлага нечовешкият материал.

Отново ще се доверим на Бруно Дженито, който тръгва в анализите си доста отдалеч. Исторически използването на погребателни коне е засвидетелствано още от Херодот и се отнася за скитската епоха (5-4 в. пр. Хр.), за бронзовата и желязната епоха в Близкия Изток, в Китай и в Централна Азия. За средновековния период ритуалът е засвидетелстван от много автори и има наличие на дискретна археологическа документация за съвременното отлагане на човек и животно, вариант, отсъстващ в желязната епоха. Един от основните източници, свързани с този ритуал, се намира в бележките на пътуване на Ибн Фадлан, посланик на абасидския халиф Муктадир, изпратен до българския цар на Волга през 9-10 в. Авторът предоставя много историческа, географска и етнографска информация за хазарите, включително описанието на смъртта, на погребението на човек и на ритуалната практика да се жертва кон едновременно. Вярва се, че убиването на кон и поставянето му в гробница, позволява на починалия човек да се изкачи символично в Рая. Ритуалът, описан от Ибн Фадлан, също документиран и от монголите, предоставя доказателства за слагане на ритуална трапеза преди коня да бъде балсамиран и потвърждава колко широко са били практикувани тези жертви в източноевропейския свят по онова време.

Погребението на коне заедно с мъже в ранносредновековните гробници е археологически документирано през 5 в. в Южна Русия и Кавказ. Аварите през 6-7 век го разпространяват на Запад в районите на Дунав и Тиса, а унгарците след това отново го приемат в Карпатския басейн. Независимо от етническото приписване на този ритуал на народи като: сарагури, угури, оногури, българи, фино-угри, хуни и авари, най-вероятно е въведен едновременно от различни народи в различни области. Въпреки, че въпросът изглежда много сложен, повечето учени приписват погребването на коне от страна на западния клон на гореспоменатите народи и вероятно оригиналната зона на ритуала се търси някъде в посока към Югозападен Сибир. По-късните погребения с кон от 10-11 век в Южна Русия и Саркел, известната столица на държавата Казаро, обаче се дължат на прииждането на нови вълни от номадските народи като печенегите, например. Счита се, че погребенията с коне в Средновековието идват от евразийския номадски свят и са ясни изрази на особеното значение на коня в социално-икономическия контекст на пасторалния номадизъм, с развитието на конкретни ритуали, свързани с неговата жертва. Този ритуал изисква ездачът да заведе коня и планината със себе си след смъртта си и по този начин строго се отнася към свещената стойност на неговия дух или жизнена сила, способността му да оцелее чрез костите (череп и четири крака) и животинската кожа, която обикновено оставена непокътната в гробниците. Като се има предвид високата цена на един кон, винаги по-голяма от цената на добитъка, погребението на цял кон може да е привилегия само на най-високите нива на обществото, където само по вида на сбруята може да се съди за конкретния статус на мъртвия.

Некрополът на Вичен в равнината Таммаро, до притока на дел Биферно, намиращ се съвсем близо до малкото селце Кампочиаро, от своя страна, близо и до Бояно, най-известният от старите римски градове в района, е разположен на решаващо място за срещи за трите основни пастирски трасета на овце, които достигат до Пулия. Предвид особеното значение на некропола, неговото проучване може да представлява своеобразна изследователска лаборатория, където да се експериментира с нови методи, от анализ в морга до архео-зоологичен и физико-антропологичен анализ, особено ориентирани към реконструкцията на специфичен аспект, като този на номадския живот в контекста, далеч отдалечен от първоначалния евразийски свят. Датирването на гробището до 7 в. до голяма степен се потвърждава при разкопките, ръководени от надзора на Молизе между 1988 и 1991 г. Открити са златни и сребърни монети, датиращи не по-късно от 650-680 г. Като допълнително потвърждение на предложената хронология могат да се наблюдават и други обекти в некропола, като боядисана керамика с широки линии, скрамакс, катарамии на колан, железни коланни печати, характерни за материалната култура на ломбардците. Едно различно културно присъствие свидетелства за съществуването на тези форми на погребение с кон и на множество други предмети като сребърни обеци, високо стебло от византийски тип и многобройни железни скоби. Наличието на жилави стремени *in situ* от страните на коня демонстрира използването на тези предмети в Италия през 7 век, въпреки, че разпространението им на запад обикновено се открива едва през 8 век. Особени германски птичи скоби, което доказва, че тези обекти, напълно непознати в класическия свят, са пристигнали на Запад, донесени от други, различни народи, които са живели в мултикултурен и мултиетнически контекст. Въпросът за произхода и разпространението на стремето все още не е напълно ясен, докато хипотезата, че други народи като византийците и арабите са успели да дадат свой независим и оригинален принос за разработването и производството на нови елементи. Сигурно е обаче, че металните стремени доказват за голяма промяна в дългата еволюция на начина на езда и воденето на война след 4-5 век, което води за кратко време до създаването на тежка конница. Наличието на други предмети, включително големи железни катарамии, поставени под коня, които индиректно демонстрират използването на седла, щитове и златен пръстен с уплътнение, доказват значимостта на гробниците.

Няма много историческа информация, свързана с ранносредновековния период в района на откриването на некропола Вичен с единственото изключение на известния пасаж на Паоло Диаконо, свързан с българските войски на Алцекон, пристигнали в равнината на Сепино, Бояно и Изерния. Информацията в светлината на тази необикновена археологическа находка изглежда днес е подкрепена и от решаващи археологически тези и следователно е особено важна, тъй като също предполага съществуването на вид правна и институционална промяна в организацията на херцогството на Южна Лонгобардия от създаването на *Gastaldati*, точно по повод пристигането на онези войски от чужденци, изпратени от Гримоалдо в Ромуалдо. Най-западната зона, в която са открити гробниците с коне,

е Унгария, бившата Чехословакия и бивша Югославия, където археологически контексти със силен азиатски характер са били приписвани на славяните, аварите или унгарците. Такива реликти са открити и в Украйна, в близост до Николаевска област, тази на Портовое и други от Централна Азия, от оазиса Тува и Алтай Алта.

С тези сравнения обаче не се цели да се потвърди наличието на пряка приемственост между конните гробници от Източна Европа и Централна Азия от една страна и тези на Южна Италия от друга, нито да се установят точните етнически корелации между нехуманите и относителните археологически останки, които са толкова далеч един от друг. Тези хипотези за сравнение за момента могат да дадат само доказателства за типологичните, структурни връзки на ритуала с жертвата на коня в центъра, който не принадлежи към германския свят, въпреки че култа към това животно въобще в човешката култура. Намирането на погребален ритуал в Централна Азия в германски контекст, както със сигурност е този на Вичен, е особено важно, но е също толкова важно да се разбере как население, което използва свой погребален ритуал, би могло да живее в културен контекст различен от неговия. Наличието на определени погребални практики, които по принцип представляват консервативен аспект на една култура, не бива да ни изненадва много, защото е много трудно хората да изменят внезапно своите погребални употреби, само защото миграционното движение ги довежда в една чужда страна. Много по-лесно е да си представим хора, които поддържат своите погребални практики, дори когато живеят в чужд регион. Въпросът, макар да изглежда много прост и очевиден, все пак е особено важен, тъй като води до връзката на материалната култура с етноса, със сложния мултикултурен и мултиетнически контекст.

Етническата симбиоза на материалната култура е дълъг и спорен въпрос; в областта на езиковата праистория по отношение на проблема с индоевропейците връзката между етническата принадлежност и езика е разгледана многократно. В протоисторическа Азия въпросът до голяма степен следва историческите параметри на всяка етногенетична теория, когато един народ е в състояние да изрази своята идентичност с пълно съзнание. Що се отнася до средновековието, като се започне от противоречивите термини на *gens*, *natio*, *populus* и модерното припокриване на понятието национализъм, откриваме противоречие между идеалните критерии, с които хората са склонни да се разграничават и обстоятелствата, при които тези различия всъщност се осъществяват. Понятието етническа принадлежност не е крайна точка на изследването на обществото, а по-скоро начало, код, който трябва да бъде дешифриран, за да се разбере процесът на така наречената социална промяна.

Въз основа на всичко това Бруно Дженито заключава смело, че трите интерпретационни нива, предложени преди време за анализ на останките от некропола на Вичен: азиатският, германският и местният намират своето най-пълно

потвърждение, а мултикултурният и мултиетнически контекст може да бъдат анализирани само с интерпретационни критерии на много нива.⁴

⁴ Извори по въпроса: Ранно средновековен некропол на Вичен, Коносценце, IV, Кампобасо. AJBABIN A.I. 1985 г., *Pogrebenie hazarskogo voina*, "Sovetskaja Arheologija", 3, Moskva, pp. 191-205. ARSLAN E. 1991, Златни монети и пръстен с рамка от Вичен, в *Samnium*, Археология на Молизе, Рим, pp. 344-345. AZZAROLI A. 1975, Конят в древната история, Милано. BACHRACH B.S. 1985, Животни и война в ранносредновековна Европа, в учебни седмици на Италианския център за ранни средновековни изследвания, Човекът пред животинския свят в ранното средновековие, Сполето, 1983, с. 707-764. BALINT C. 1982, *Les tombes a ensevelissement de cheval chez les Hongrois aux IXe-XIe siecles*, «Archivum Eurasiae Medii Aevi», II, Wiesbaden, pp. 5-32. BÖKÖNYI S. 1988, Археозоологичен анализ на скелета на коня в некропола на Вичен, AA.VV., ранносредновековният некропол на Вичен, Коносценце, IV, Кампобасо, pp. 69-76. BÖKÖNYI S. 1991, Още два конски гроба от Вичен, в *Samnium*, Археология на Молизе, Рим, pp. 342-343. BONA I. 1970, *Avar lovassir Ivancsarol*, «Archaeologiai Ertesito», 97, Будапеща, pp. 243-263. CANARD M. 1958 г., *La Relations du voyage d'Ibn Fadlan chez les Bulgares de la Volga*, "Annales de l'Institut d'etudes Orientales", XVI, Париж, pp. 41-145. CHANG K.C. 1980, Шан цивилизация, Ню-Хейвън. CHI L. 1977, Анянг, Вашингтон. DE BENEDICTIS G. 1977, *Bovianum* и неговата територия. Първи бележки на историческата топография, Салерно. DE MARCHI P.M. 1988 г., Територията на Бергамаско: находки от XIX до първата половина на XX век, в ранносредновековните находки в Археологическия музей на Гражданския музей на Бергамо в Бергамо, Бергамо. ERDOSY G. c.s.a, Език, Материална култура и етнос: Теоретични перспективи, ERDOSY, G. (съст.) Език, Материална култура и етническа принадлежност, Берлин, pp. 1-31. ERDOSY G. c.s.b, Прелюдията към урбанизацията: етническа принадлежност и възход на късно ведическото началство, ALLCHIN F.R. (съст.) Ранна историческа Индия: Възходът на градовете и шатите, Кеймбридж. ERDY M. 1993, Симпозиум по археология на степите, «Доклад за вътрешната Азия», 12, Fall, Bloomington, pp. 9-10. FREEDEN UTA VON 1985, *Das Grab eines awarischen Reiters von Moos-Burgstall*, Niederbayern, Vortrag zur Jahressitzung 1985 der Römisch-Germanischen Kommission, «Bericht der Römisch-Germanischen Kommission», 66, Mainz, pp. 5-24. FREEDEN UTA VON 1987, *Das frühmittelalterliche Graberfeld von Moos-Burgstall*, Ldkr. Deggendorf, в Нидербайерн, «Romisch-Germanischen Kommission», 68, Майнц. GEARY P.J. 1983, Етническа идентичност като ситуационна конструкция в ранното средновековие, "Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft във Виена", 113, Wien, pp. 15-26. ГЕНИНГ V. F., ZDANOVIC G.B., GENING V.F. 1992, Синтаста. Москва. GENITO V. 1984, Керамика, рисувана от римския театър на Венафро: между високото средновековие и ниското средновековие, сборник с XVII Международна конференция по керамика, Албисола 25-27 май, стр. 2136. GENITO V. 1985a, Средновековна рисувана керамика, D'ONOFRIO A. (редактирана от), Изкопни работи в Неапол, в района на I Поликлинико, есе D-1, предварителен доклад, Анали на Ориенталския институт на Неапол, Sec. Археология и древна история, VII, Неапол, с. 177-179. GENITO V. 1985b, Рисувана керамика от средновековието, в Palazzo Corigliano между Археология и ИСТОРИЯ, Неапол, pp. 60-64. GENITO V. 1987, Средновековна рисувана керамика, D'ONOFRIO A., D'AGOSTINO B., (редактирана от), Разкопките в Largo S. Aniello (198283), Анали на Ориенталския институт в Неапол, раздел Древна археология и ИСТОРИЯ, Quad. п. 4, Неапол, pp. 37-38; 83-84; 146; 190192; карти на п.п. 46, 54, 64, 105-107, 127, 166; смокини. 37-38-49. GENITO V. 1988, Материали и проблеми, «Знание», 4, Campobasso, pp. 49-65. GENITO V. 1991, Ранният средновековен некропол на Викане в Кампочиаро, Гробници с коне и материали от гробници 33, 25, 42, 46, 76, в *Samnium*, Археология на Молизе, Рим, pp. 333-338, 347-399. GENITO, V. 1993, *Stremena Avarskogo type v Italii, Anticnaja Civilizacija i Varvarskij Mir*, II, Novocerkassk, pp. 151-156. GENITO V. 1994, Рисуваната керамика, в Разкопките на комплекса Carminiello ai Mannesi в Неапол, Неапол. GENITO V. c.s.a, Археология на ранните средновековни номади в Италия: погребенията на коне в Молизе (VII век) (юг- Централна Италия), BALINT C. (съст.) Връзки между Византия, Иран и Степния Рим, Академия на Унгария, 25-28 октомври 1993 г., *Varia Archaeologica*, Будапеща.

А ето какво още разказва Адриана Ниро за Рицаря, погребан с коня си в Кампокиаро. Сюжети за мистерии, проучвания и изследвания са посветени в търсене на истината за некрополите, открити в градовете Морион и Вичен. Бяхме останали при обявяването на едно много важно откритие, отнасящо се до около 350 гробници. Не за първи път пътеката за добитък в участъка Пескасероли-Кандела се превръща в обект с археологическо значение, но никога не се е случвало преди, толкова добре поддържани средновековни некрополи да излязат от земята. И накрая скъпоценните комплекти могат да бъдат подредени в музея на Самните в Кампобасо. Разделът представя великолепните тоалети на ломбардските некрополи, разкрити на светло в Кампокиаро. Мъжките погребения връщат пълната броня на воините и впрягането на коня; в музея едно от тези погребения е изцяло преустроено с всичките му оригинални елементи. Този раздел на музея е посветен на формирането на Самнитската цивилизация в нейния максимален блясък през 4-2 в. пр. Хр., фазата на романизацията на Саньо. Погребенията са ориентирани запад-изток и имат прости ями без покритие; тялото винаги сочи с глава на запад. Погребенията принадлежат на мъже, жени и деца. Около 10% от погребенията се състоят от ездачи, погребани с конете си. Екипите на повечето погребения по същество са съставени от лични предмети, докато доста редки са вазите с малък размер (брокат, вази без дръжки), обикновено доста груби, моделирани на ръка; понякога има стъклени бокали. В женските гробници най-честите орнаменти са обеците от благороден метал (злато, сребро), огърлиците от стъклена паста и кехлибар, най-редките са гребените в кост. Железният нож също е женствен. Сред мъжките гробници тези с коне са най-богати: най-общо има коланът с неговите функционални и декоративни елементи: катарамы, бронзови или желязо висулки от

MENGARELLI R. 1902, Варварският некропол на Кастел Тросино близо до Асколи Пикено, Древни паметници, XII, Милано, с. 290, фиг. 180. MÜLLER WILLE M. 1970-71, Pferdegrab und Pferdeopfer im frühen Mittelalter, в Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, pp. 119-248. ОБЩИННОКОВА Б.Б. 1982 г., Pogrebenie drevnetjurskogo voina v central'noj Tuve, "Sovetskaja Arheologija", 3, Moskva, pp. 210-218. OEXLE J. 1981, Merowingerzeitlichen Pferdebestattungen oder Beigaben, Frühmittelalterliche Studien, "Jahrbuch des Instituts für Früh- mittelalterforschung der Universität Münster", 18, Münster, pp. 122-171. PASQUI A., PARIBENI R. 1919, варварски некропол на Nocera Umbra, Древни паметници, XXV, Рим. POGREBOVA M.N., RAEVSKYI 1992, Rannie Skify i Drevnij Vostok k istorii stanovlenija skifskoj kul'tury. Москва. RENFREW C. 1987, Археология и език, пъзелът на индоевропейски произход. Лондон. RENFREW C. 1992, Археология, генетика и езиково многообразие, „Човек“, (NS), 27, 3, Лондон, pp. 445-478. ROSNER G. 1975-76, A Szekszard-Bogyszloi uti avar temeto lo-es lovasstemetkezesei, A szekszardi Beri Balogh Adam Muzeum Evkonyve, VI-VII, Szekszard, pp. 79-109. SILVA I.A. 1990 г., Археологически свидетелства Avare в Чивидале, «Форум Юлий», XIV, pp. 63-66. СМИРНОВ К.Ф. 1962 г., Arheologiceskie stat'i v Trudah Saratovskogo oblastonogo Muzeja kraevedenija, „Sovetskaja Arheologija“, 4, Moskva, pp. 270-273. ИСТОРИЯ 1985, ИСТОРИЯ на ломбардците на Дякон, Р, Милано. ТОЦИК А. 1968, Slawisch-awarisches Graberfeld в Sturowo, Братислава. WHITEHOUSE D. 1966, Средновековна рисувана керамика в Южна и Централна Италия, «Средновековна археология», 10, Лондон, pp. 30-44. ZASECKAJA I.P. 1971 г., Osobennosti pogrebal'nogo obrjada gunnskoj epohi на територия степени нижнего поволз'я и северного прichernom'ja, "Arheologiceskih Sbornik", 13, Moskva, pp. 6465, 69.

желязо. Най-често срещаното оръжие е скрамасакът, тоест дългият меч само с един удар, но там са и копието, стрелите, кинжалите и ножовете. Понякога има и щитът в оцелелите му елементи (умбо и колан), а понякога някои строго лични предмети като пръстени или гривни; конете носят сбруя, в комплект с ухапвания, юзда (украсени с бронз, сребро, костни шипове), стремена, катарамии и различни пръстени. При погребенията на бебета има същите предмети като възрастните; техният особен обект е стъклена висулка, получена с дъното на чаша с чаши. Ритуалът за погребване на коня в гробницата на неговия ездач е известен преди това в райони на Централна Източна Европа и Централна Азия, всъщност некрополите можеха да свидетелстват за типично протобългарско присъствие. Погребението е контекстуално, тоест конят е свален при смъртта на своя господар и едновременно погребан в ямата; този ритуал е свързан с културата на рицарите на степите, в контекст, в който животното има съществена роля в социалната (както и икономическата и военната) реалност.

Ломбардското господство в Молизе продължава повече от два века и е най-дълго в историята на Италия: ако херцозите на Фриули са имали по-голям престиж и Ломбардия дори е взела името си от тази мощна германска линия, Молизе би се наричала най-ломбардския регион на Италия. Името на града Кампобасо произлиза от главното от двете села, на които е бил разделен: едното, разположено на върха, се е наричало Кампус де Прата, докато за това, разположено по склоновете на планината, е наречено именно заради местоположението си Кампус Бас. Също в този период бенедиктинските манастири се разпространяват в региона, на който ломбардите предлагат особена защита и които през следващите векове и оказват силно влияние върху молизеската култура. В Бояно, по височините на Чивита, се намират останките на замъка Ломбард, но именно в околностите на града са открити най-важните ломбардски останки в региона.

Най-разпространеното оръжие във въпросните гробници е scramasax, тоест мечът с къс саксонски произход с единично изрязано острие, което се разширява към върха: този детайл трябва да проследи гробниците обратно до най-древния период на ломбардското господство, защото в по-късни периоди, в други районите на Италия, намерените оръжия често са дълги прави мечове с две остриета. Други оръжия, намерени в гробниците, са копия и стрели, кинжали и ножове, понякога дори щитът в оцелелите му метални елементи, централният бос наречен умбо и сбруята са съпроводени със строго лични предмети като пръстени или гривни. Конете в тези гробници са напълно впрегнати. Открити са ухапванията, юздите, украсени с бронзови, сребърни и костни шипове, катарамии и различни пръстени и стремена: много полезен аксесоар за рицар, който ломбардите приемат едва през 7 век. В погребенията на бебета се съхраняват същите предмети както при възрастните, но с особеността на предмет, който изглежда запазен само за тях: стъклена висулка, получена от дъното на чаша с неизвестно значение. Преди да пристигнат в Италия от родната си Скандинавия, ломбардите окупират Панония,

днешна Унгария, където асимилират обичаите и навиците на тези хора. По-специално, те стават отлични рицари и се научават да обичат това елегантно и благородно животно. От номадските народи на степите те също са научават на обичаите и навиците, които носят и в Италия.

Никой не може да каже какъв е точният брой на днешните наследници на Алцековите българи на Апенините. Според някои данни те възлизат на около 3 млн. Съвсем друг, много по-сложен е въпросът за етнокултурното им самосъзнание. Настоящата дипломна работа си постави за цел да открие само едно прозорче от тъмната и загадъчна история на хилядолетното им присъствие там, на следите, които са оставили в културата, икономиката, земеделието, обичайните норми, манталитета и пр. на една нация, толкова близка – често я определяме като необяснимо близка – до нашата, българската. В историята може и да има необясними неща – като логика или повтораемост на случванията. Но в културата не. Там знаците и следите, оставени отпреди стотици и хиляди години се проектират рано или късно върху плоскостта на съвремието. Целта ни в случая беше, тръгвайки отдалеч, още от заселването на алцековата конница в Югозападна Италия да проследим какво се случва във вековете с тази култура, до колко тя се вгражда в местната, но и съхранява своя индивидуалитет. Погледнахме и през призмата на днешното време: как живеят днес по тези земи хората, които носят в кръвта, културата, фолклора, обичайно-правните и битови традиции и форми, в носите и ритуалите си, спомена за своите предци? Техните празници и традиции, толкова познати ни, тяхната кухня, тяхната ежедневна комуникативна нагласа са ни толкова познати. Чрез анализа на конкретни паметници на материалното наследство, италианската и европейската археология съди за това, че в тези земи се съхраняват уникали, които обвързват италианската култура със спомена за средноазиатските следи в средновековната история на Европа. Разкритите некрополи с уникални погребения (воин на кон), с реликти на бойното снаряжение и пр. обвързват тази култура със степно-номадската култура на прабългарите.

Има обаче и други, важни и неизследвани семиотични знаци, връзки, които тепърва предстои да бъдат проучване. А именно – бита и устното фолклорно наследство на тези хора, облекла, интериори, предмети на хабитуалното, именна система, литературни и фолклорни паметници. Настоящата статия търси отговор на въпроса за следите на Алцек и прабългарите по земите на Кампания и Ломбардия. В резултат на активните българо-италиански културни връзки подобно бъдещо по-подробно проучване в перспектива предстои.

Калина Ненчева Белчева, магистър

Шуменски Университет

Катедра по история и теория на литературата

адрес за контакти: kalina.belcheva@gmail.com

Научен ръководител:

проф. д-р В. Панайотов

Рецензент:

проф. д-р Евдокия Борисова